

Skolgång för barn i skyddat boende och stödinsatser vid placering av barn och vuxna på skyddade boenden, samt stöd till barn, unga och vuxna efter avslutad placering

Rapport

Innehåll

Uppdragen	4
Barnrättsperspektiv	4
Genomförande	4
Barn, våld och trauma	5
Att vara barn i skyddat boende	7
Att komma till skyddat boende	7
Att vistas på skyddat boende	8
Kontakt med den andra föräldern	8
Att lämna det skyddade boendet	9
Skolgång när barn är i skyddat boende	9
Ansvarsfördelning	9
Vårdnadshavare	9
Utbildningsförvaltningen	9
Socialtjänsten	10
Det skyddade boendet.....	11
Samverkan	11
Att gå kvar i sin ordinarie skola	11
Att byta skola	11
Att få undervisning av Lärteamet	12
Om elevgruppen	12
Pedagogernas arbete	12
Undervisningsmiljön	13
Undervisningstimmar	13
Skolgång och förskola efter skyddat boende	13
Uppföljning av skola och förskola för barn och unga i skyddat boende	14
Enkät svar barns skola och förskola i skyddat boende	14
Varför det i vissa fall dröjer innan skolgången kommer igång	15
Slutsatser	16
Fortsatt arbete framåt med skolgång för barn på skyddat boende ..	16
Stöd till barn, unga och vuxna under och efter placering i skyddat boende	17
Utvecklat stöd till barn och vuxna i den akuta fasen	17
Stöd under tiden för vistelse på skyddat boendet	18

Stöd efter avslutad placering på skyddat boende	19
Utvecklingsförslag	21

Uppdragen

I budget 2020 fick socialnämnden i uppdrag att i samarbete med utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna säkerställa skolgången för barn som vistas i skyddat boende och tillgången till förskola eller pedagogisk verksamhet för barn i förskoleålder. Socialnämnden fick också i uppdrag att fortsätta utveckla stödinsatser vid placering av hotade/våldsutsatta barn och vuxna på skyddade boenden, liksom stödet till barn, unga och vuxna efter avslutad placering.

Barnrättsperspektiv

Rapporten utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter och i synnerhet artikel 3, *vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa*, artikel 6 *barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling*, artikel 12 *barnets rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet*, artikel 19, *barnets rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, vanvård eller utnyttjande*, artikel 28, *barnets rätt till utbildning och artikel 39 barn som har utsatts för vanvård, utnyttjande, övergrepp, tortyr eller väpnade konflikter har rätt till rehabilitering och social återanpassning*.

Genomförande

Arbetsgrupp

Utbildningsförvaltningen

Anna-Carin Dahlborg,
samordnare
Mikael Kaspar,
grundskolechef
Lärteamet (av säkerhetsskäl
kan enskilda medarbetares
namn inte uppges)

Socialförvaltningen

Annelie Sjöberg, strateg
Marie Haesert, utredare
Gunilla Olofsson, utredare
Agneta Nylöf, utredare

Uppdraget kring skolgång för barn på skyddat boende har genomförts i samarbete mellan utbildningsförvaltningens grundskoleavdelning och socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor. Löpande avstämningar har genomförts med olika chefsnätverk inom socialtjänsten och med stadsdelsförvaltningarnas enheter för barn och unga. Planen att genomföra fördjupade intervjuer med några stadsdelsförvaltningar har på grund av den pågående Corona pandemin inte varit möjliga att genomföra. Frågorna har emellertid diskuterats tidigare i olika forum kopplat till liknande uppdrag och har på så vis kunnat bidra som underlag till denna rapport. Exempelvis har utbildningsförvaltningens Lärteam under 2019 besökt chefsnätverk inom stadsdelsförvaltningarnas enheter för barn och

unga där samtal har förts och synpunkter lyfts.

Uppdraget att fortsätta utveckla stödinsatser vid placering av hotade/våldsutsatta barn och vuxna på skyddade boenden, liksom stödet till barn, unga och vuxna efter avslutad placering har genomförts av socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor. Förvaltningen har genomfört intervjuer med ett urval av stadsdelsförvaltningar och utförarverksamheter inom socialförvaltningens socialtjänstavdelning. Planen att också intervjua barn och föräldrar på skyddat boende har dock inte varit möjlig att genomföra på grund av den rådande Corona pandemin.

I arbetet har fördjupningsstudien Barn och våld¹, som beställdes av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm 2018, använts som ett underlag.

Barn, våld och trauma

Professor Maria Eriksson, Ersta Sköndal Bräcke högskola, skriver bland annat följande i sin fördjupningsstudie Barn och våld:

För att förstå ett barns situation då det upplever våld i sin familj är det helt centralt att se att i de flesta fall är den förälder som utsätts – typiskt sett mamman - någon som barnet har en nära relation till. Likaså är föräldern som utövar våld – typiskt sett pappan - någon som står barnet nära och någon som i de flesta fall dessutom har en rad juridiska rättigheter i kraft av sin position som förälder. Vidare är det viktigt att se att barn som ser och hör våld inte är utanförstående betraktare (Hydén 1995). Hydén menar att det är en psykologisk omöjlighet att inta en sådan position inför en händelse som är en del av ens egen livsmiljö. Hon talar därför om dessa barn som ”delaktiga vittnen” i en situation som de inte själva valt eller ansvarar för, men på något sätt måste förhålla sig till.

Upprepad utsatthet och poly-viktimisering innebär att barnet blir utsatt för flera olika former av våld, och eller av flera olika våldsutövare och eller i flera olika sammanhang. Det finns idag ett antal studier som visar att olika former av våld hänger ihop, exempelvis genom att en form av våld i en familj generellt sett innebär en ökad risk för att också fler familjemedlemmar är utsatta för våld. När det gäller svenska studier visade en tidigare nationell undersökning av våld mot barn att risken för fysiskt våld mot barnet ökade tio gånger om det förekom våld mellan de vuxna i familjen, jämfört med familjer där det inte förekom något våld mellan de vuxna.

Barn som utsätts för våld kan reagera på, och hantera, våldet på olika sätt både på kort sikt och på lång sikt (Grip 2012; Näsman et al. 2015, Stanley 2011). Det finns idag ett stort antal studier av våldets konsekvenser för barn, och dessa

¹ Barn och våld: Fördjupningsstudie. Maria Eriksson, 2017, Ersta Sköndal Bräcke högskola.

pekar på en lång rad svårigheter och symptom, exempelvis att barn som upplevt våld har uppvisat mer ångest, depression, traumasymtom, hämmade beteenden och temperamentsproblem samt är ofta mer ängsliga, antisociala och aggressiva än andra barn (Edleson 1999). Att uppleva våld kan också vara så skrämmande och påfrestande att det skapar psykiska och fysiska reaktioner hos barnet, det vill säga det skapar ett trauma. Enligt Leira (1990) är det dessutom fråga om tabuiserade trauman. Leira menar att det finns ett tabu kring övergrepp som sker i det privata, vilket gör att barn som utsätts i nära relationer inte kan tala om det och alltså inte får sina erfarenheter giltiggjorda så att de kan bearbetas. Tystnaden kring barnets upplevelser försvårar återhämtningen och begränsar barnets möjligheter till bearbetning. Många barn utvecklar posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) (McCloskey och Walker 2000; Saltzman et al. 2005), och de svårigheter att få upplevelserna giltiggjorda som Leira diskuterar kan vara en av förklaringarna till det. Andra konsekvenser som återkommer i forskningsstudierna är psykosomatiska symptom och försämrad livskvalitet (se Jernbro et al. 2012; Jernbro et al. 2015). Samtidigt rapporteras att vissa barn inte visar några tydliga symptom alls, eller att de utvecklat olika färdigheter, som en förmåga att hantera svåra situationer. Till viss del speglar de olika bilderna av våldets konsekvenser för barn det faktum att de undersökningar som genomförts haft olika utgångspunkter. En rad omständigheter har betydelse för våldets konsekvenser i det enskilda barnets liv. Barnets ålder är en viktig omständighet, inte minst för att anknytningen mellan barn och föräldrar kan störas och utvecklas på mindre goda sätt då pappa misshandlar mamma (Almqvist och Broberg 2004, Grip 2012). När det finns tecken, eller symptom, på att barn far illa kan man förenklat säga att små barn ofta visar fysiska tecken, som ont i magen, sängvätning, sömnproblem, mardrömmar och liknande, medan förskole- och skolbarn visar på andra sätt att de far illa, till exempel genom ett utåtagerande eller inåtvänt beteende. Större skolbarn och tonåringar kan även reagera på sin situation genom att exempelvis rymma eller flytta hemifrån (se Hester et al. 2006).

Flera forskare har visat att det kan vara svårt för barn att förstå våldet (t.ex. Cater 2004; 2007; McGee 2000; Mullender et al. 2002). När de inte kan förstå det, blir det också svårt för dem att bedöma vilka situationer som kan komma att sluta i våld, vilket gör att många barn lever med en ständig rädsla (jfr t.ex. Eskonen 2005). Att de inte kan förstå orsaken till våldet gör också att många barn känner skam, skuld och ansvar. Våldet kan också fylla olika funktioner för våldsutövaren och därmed också ha lite olika logik vilket kan ha betydelse för den som utsätts och tvingas leva med det (t.ex. Enander 2011, Forssell 2016).

Att vara barn i skyddat boende

Definition av skyddat boende

Boendeinrättning som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.

(Socialstyrelsen 2014).

Att komma till skyddat boende

En vanlig situation är att den våldsutsatta föräldern vänder sig, ofta akut, till stadsdelsförvaltningens enhet för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck och ansöker om skydd. Beslut om skyddat boende för den våldsutsatta personen fattas av handläggande socialsekreterare inom relationsvårdsteamet (RVT) som också underrättar förvaltningens barn och ungdomsenhet om det finns medföljande barn i familjen. Enheten för barn och unga ska inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:53), SoL, rörande barnet. Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer ska socialtjänsten när nämnden får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller bevittnat våld eller andra

övergrepp av eller mot en närstående, utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Socialtjänsten ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

Valet av skyddat boende styrs ofta av tillgång på platser och andra praktiska omständigheter. Inom enheterna för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck pågår ett arbete med att utveckla barnrättsperspektivet och hänsyn ska alltid tas till barnets behov. Det innebär bland annat att det ska vägas in hur barnvänliga lokalerna är samt vilket stöd och vilka aktiviteter det finns för barn på det aktuella boendet. Eftersom dessa ärenden är av akut art är det emellertid inte sällan tillgången på platser som blir avgörande vid placering av den våldsutsatta föräldern och eventuella medföljande barn.

Skyddsbehovet är ofta omedelbart och barnet som följer med sin vårdnadshavare till det skyddade boendet får därför små möjligheter att förbereda sig. Det finns inte tid till att säga hejdå till släktingar och kompisar och många gånger får barnet inte med sig favoritgosedjuret/leksaken eller sina kläder. Ofta har situationen föranletts av en våldsam händelse som barnet kan ha bevittnat eller själv ha varit direkt utsatt för. Den våldsutsatta föräldern befinner sig vanligen själv i kris och är rädd och orolig, vilket även det kan vara skrämmande för barnet. Socialtjänstens målsättning är att barnet, anpassat efter ålder och mognad, även i den akuta situationen ska få information om det som händer och vad som kommer att hända, samt även ges möjlighet att uttrycka känslor, frågor och egna önskemål.

I Stockholms stad drivs **Kriscentrum för kvinnor**, som tar emot kvinnor med eller utan barn som varit utsatta för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, och **Kruton**, som tar emot flickor, kvinnor, män och par som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, av kommunen. Det finns också många andra skyddade boenden som drivs i olika former, exempelvis som ideella kvinnojourer eller stiftelser. Skyddade boenden **omfattas inte av tillståndsplikt och** upphandlas inte i Stockholms stad, vilket innebär att det inte finns några generella möjligheter att ställa krav på till exempel utrymmen för undervisning eller aktiviteter för barn.

Att vistas på skyddat boende

Barn som har upplevt våld och kommer till skyddat boende har som ovan beskrivits ofta utsatts för skrämmande och påfrestande upplevelser som kan ha skapat psykiska och fysiska reaktioner, exempelvis ett trauma. I det skyddade boendet är barnet fredat från fortsatta upplevelser av våld, men när barnets liv har präglats av våld och otrygghet kan barnet ha svårt att tryggt vila i den nya situationen.

I det skyddade boendet ska barnet snabbt vänja sig vid en ny vardag, att leva nära nya barn och vuxna och förhålla sig till den säkerhetsbedömning som görs vilket kan begränsa möjligheten att träffa andra människor och kompisar. Begränsningarna kan gälla fysiska möten, men också telefonsamtal och digitala kontakter. Även närvaro på sociala medier kan behöva begränsas av skyddsskäl. Särskilt för lite äldre barn kan isoleringen i boendet bli påfrestande. På vissa skyddade boenden finns aktiviteter för barn och kanske andra barn i samma ålder att umgås med. Andra ställen har inte samma möjligheter att anpassa sig till barns behov och det kan saknas förutsättningar för att skapa en meningsfull fritid för barnet. Beroende på skyddsnivån kan barnet ibland gå kvar i sin gamla skola, få börja i en ny skola eller få undervisning av utbildningsförvaltningens Lärteam.

Parallellt med vistelsen på det skyddade boendet pågår socialtjänstens utredning om barnets behov av skydd och stöd på kort och lång sikt.

Ibland kan barnet och föräldern behöva byta skyddat boende. En anledning kan vara att det blivit en plats ledigt på ett annat boende som bättre fyller familjens behov men ibland också för att vistelseadressen har blivit röjd, eller för att det finns risk för att vistelseadressen har blivit röjd.

Kontakt med den andra föräldern

Under vistelsen i det skyddade boendet har barnet rätt till kontakt med den andra föräldern, som oftast är den misstänkta våldsutövaren. Barns känslor inför detta kan vara olika och innehålla både rädsla, längtan och oro. Kontakten kan ske på

olika sätt, beroende på hotbilden och skyddsnivån. Den kan exempelvis ske genom telefonsamtal eller möten med den andra föräldern tillsammans med någon trygg person. Föräldrarna kan ibland befinna sig i en tvist om vårdnad, boende eller umgänge vilket innebär att barnet och föräldrarna även har kontakt med socialtjänstens familjerätt.

Att lämna det skyddade boendet

Målet är att barnet och föräldern så snart som möjligt ska kunna komma till ett annat boende, exempelvis en egen lägenhet, då det är en påfrestning både för barn och vuxna att vistas på ett skyddat boende. Samtidigt måste skyddsbedömningar göras av både socialtjänstens RVT och ansvarig socialsekreterare inom barn och unga, så att det inte finns risk för fortsatt våldsutsatthet och det behöver bedömas vilket fortsatt stöd som familjen kan ha behov av.

Vad som händer i varje familj är individuellt. Det förekommer att den våldsutsatta föräldern väljer att gå tillbaka till våldsutövaren, ibland efter bara några dagar, ibland efter lite längre tid. Skälen till detta kan bland annat vara svårigheter att hitta en annan bostad och den press det innebär att leva gömd. Konsekvenserna för barnet kan bli en återgång till den förälder som utövat våld. Socialtjänstens RVT och ansvarig socialsekreterare inom barn och unga ska därför alltid göra en skyddsbedömning och familjen ska erbjudas stöd vid behov. Ibland återkommer barnet och föräldern efter en tid för ny placering på skyddat boende, vilket innebär att vissa barn kan ha upprepade erfarenheter av att vistas på skyddat boende.

Skolgång när barn är i skyddat boende

Ansvarsfördelning

Vårdnadshavare

Det är vårdnadshavare som har huvudansvar för barnets skolgång. Vidare har vårdnadshavaren ansvar för att skolan ska få kännedom om barnets situation så att skolan kan anpassa skolgången om det behövs. Varken socialtjänsten eller det skyddade boendet har möjlighet att fatta några beslut som rör skolgången eller behörighet att själva bedriva undervisning för barnet.

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningen ansvarar för att bedriva undervisning utifrån de aktuella förutsättningarna, men också för att, om barnet uteblir från skolan, eftersöka barnet. Det är den skola där barnet är inskrivet som har ansvar för att eftersöka barnet.

När det inte är möjligt för ett barn som vistas på ett skyddat boende att gå kvar i sin ordinarie skola eller gå i en skola i närheten av boendet behöver elevens

skolsituation lösas på annat sätt i väntan på ny skolplacering. En av Stockholms stads kommunala grundskolor har i uppdrag att ansvara för samordning och genomförande av undervisning för elever på skyddade boenden som är belägna inom Stockholms stad. För uppdraget finns särskilt anställd personal; Lärteamet. I uppdraget att genomföra undervisning för elever på skyddat boende är utgångspunkten att alla lösningar måste anpassas efter hotbild, elevens situation, ålder och andra omständigheter. Rektor vid den skola där eleven gått behöver besluta om särskild undervisning (3 kap. 12 § skollagen, 2010:800) förlagd till det skyddade boendet.

Lärteamet tar också kontakt med nya skyddade boenden, utifrån socialförvaltningens förteckning över skyddade boenden i Stockholm, och informerar om verksamheten. Det är också viktigt att boenden som är belägna i Stockholms stad, men som inte finns med i förteckningen, informeras om Lärteamets verksamhet. Detta ansvarar placerande handläggare inom RVT och ansvarig socialsekreteraren inom barn och unga för. Lärteamet är behjälpliga i kontakten med den nya skolan när det blir möjligt för barnet att återgå till vanlig skola.

Socialtjänsten

I situationer där socialtjänsten får kännedom om att ett barn har upplevt våld ska en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL med stöd av 11 kap. 2 § SoL alltid inledas. En bedömning ska göras redan i inledningsskedet om barnets skyddsbehov.

I många fall ansöker den våldsutsatta föräldern om stöd i form av skyddat boende, vilket även kan innebära ett skydd för barnet. Barn som vistas på skyddat boende betraktas som medföljande till en vuxen vårdnadshavare. En vistelse i skyddat boende är därmed formellt ingen placering av barnet utan vårdnadshavaren har fortsatt fullt ut ansvar för var barnet bor, den dagliga omsorgen och övriga beslut som rör barnet, till exempel skola och hälso- och sjukvård.

Då situationen för familjen ofta är kaotisk och den våldsutsatta föräldern befinner sig i kris har emellertid socialtjänsten ett ansvar för att stötta och påminna föräldern om barnets behov av fungerande skolgång. Den utredande socialsekreteraren inom barn och unga ska stötta den våldsutsatta föräldern med att omgående ordna så att barnet kan fullfölja sin ordinarie skolgång under vistelsen i det skyddade boendet. Om det inte är genomförbart av säkerhetsskäl ska utredande socialsekreterare inom barn och unga, i samråd med föräldern, omgående kontakta Lärteamet för att säkerställa att barnets rätt till utbildning ordnas samt följa upp att så sker. Utredande socialsekreterare inom barn och unga ansvarar inom ramen för barnets utredning för att utreda barnets skolgång, samverka med skolan eller Lärteamet och vid behov föreslå stabiliserande insatser.

Det skyddade boendet

I Stockholms stad* ska de skyddade boendena initialt stämma av med vårdnadshavaren hur skolgången är löst och, om det finns behov, kontakta utbildningsförvaltningens Lärteam.

Samverkan

Socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen har i samverkan tagit fram ett stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten. ([Samverkan mellan skolan och socialtjänsten](#)). I materialet redogörs för vad som gäller för barns skolsituation under vistelse i skyddat boende.

Att gå kvar i sin ordinarie skola

Om det utifrån skyddsaspekten bedöms vara möjligt för barnet att gå kvar i sin ordinarie skola så är det ofta den bästa lösningen för barnet. Barnet får då samma tillgång till undervisning som andra barn. I en tillvaro med stora förändringar och ofta osäkerhet och otrygghet kan en stabil skolgång, välbekanta rutiner och klasskamrater bidra positivt till barnets mående.

Att byta skola

När det inte är möjligt för barnet att gå kvar i sin ordinarie skola är ett annat alternativ att undersöka om det utifrån skyddsbehovet är möjligt för barnet att börja i en ny skola. Även om också det innebär förändring och ytterligare kontakter med nya människor i en redan skör situation, så innebär det även en normalisering av vardagen, en fungerande skolsituation, stimulans och en möjlighet att träffa andra barn i samma ålder. JO har i flera beslut konstaterat att vårdnadshavarna måste vara överens om var barnet ska gå i skola. För skolan gäller därför att den måste kontrollera uppgifter om vem eller vilka som är vårdnadshavare för eleven och respektive vårdnadshavares inställning till inskrivning i en viss skola. Detta måste ske innan beslut om skolplacering fattas (JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 397 och JO:s beslut den 12 april 2002, dnr 372–2001). För att säkerställa ett barns rätt till skolgång föreslås i betänkandet *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende* (SOU 2017:112) att socialnämnden med endast den ena av två vårdnadshavares samtycke ska få besluta om val eller byte av skolenhet med anledning av att barnet placeras i ett skyddat boende. I betänkandet föreslås att socialnämnden för ett barn som har två vårdnadshavare ska få besluta om val av eller byte av skolenhet utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa (se betänkandet s. 330). En departementspromemoria om stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende med förslag till bestämmelser rörande bland annat omedelbar placering, sekretess och skolgång (Ds 2020:16) har nyligen gått på remiss bland annat till Stockholms stad. I promemorian föreslås vissa tydliggöranden vad gäller elevers rätt att gå i skola när de vistas i skyddat boende.

* Avser skyddade boenden i Stockholms stads regi, övriga boenden uppmanas att göra det.

Att få undervisning av Lärteamet

Om riskerna bedöms vara för stora för att barnet ska kunna lämna det skyddade boendet för att gå i skola, erbjuds undervisning av utbildningsförvaltningens Lärteam. Den ordinarie hemskolan har fortfarande det yttersta ansvaret för undervisningen, teamet är endast ställföreträdande under en begränsad tid. Lärteamet undervisar elever i åk f-9 och i huvudsak sker undervisning i ämnena svenska, matematik och engelska. Teamet undervisar även i andra ämnen som till exempel bild, musik, so/no samt aktuella teman, för att undervisningen ska bli än mer varierad och lustfylld.

Om elevgruppen

De elever som Lärteamet undervisar är ofta de mest utsatta och de som har ett särskilt stort behov av skydd. Många har ett utvecklingstrauma (upprepat våld under en längre tid). Det påverkar en rad olika utvecklingsområden hos eleverna, exempelvis förmågan att knyta an till andra, känsloreglering, kontrollera sina beteenden, dissociation (avskärmar sig från sina upplevelser), kognition och självuppfattning. Barn med utvecklingstrauma har svårt i inläringssituationer då deras uppmärksamhet och minne påverkas negativt.

Hur pedagogerna bemöter eleven och skapar en god relation och en trygg undervisningssituation är avgörande. Det finns skillnader i barnens psykiska mående samt var de befinner sig kognitivt och socialt. En del är högpresterande och ambitiösa. Flera kan ha en ojämn kunskapsprofil på grund av tidigare skolfrånvaro eller kan ha haft svårt att koncentrera sig på grund av sin situation.

Många gånger behövs i ett inledande skede en-till-en-undervisning för att eleverna ska bli trygga och utvecklas kognitivt utifrån sina behov och förutsättningar. Ibland finns det krav från boendena att barn inte ska mötas på grund av olämpliga umgängen mellan barn eller på grund av hög sekretess, oftast när det gäller hedersproblematik, då sker all undervisning enskilt. Flertalet har svårt med självreglering, som handlar om att kunna ta hand om sina känslor, sitt beteende och sina impulser.

Pedagogernas arbete

Lärteamet har kunskap om elever med utvecklingstrauma och kompetens för att undervisa dem. Teamet måste ta denna elevgrupps situation och psykiska hälsa i beaktande vid varje undervisningstillfälle. Det är viktigt att anpassa undervisning och material utifrån individuella behov samt att pedagogen är lyhörd och flexibel. Pedagogerna gör varje lektion så trygg och lustfylld som möjligt så att eleven går från undervisningen med känslan av att ha lyckats. Skolsituationen är mycket intensiv och kräver total närvaro, aktivitet och fokus av pedagogen. Det krävs att pedagogen driver undervisningen framåt, engagerar, bekräftar och uppmuntrar eleven att utvecklas optimalt både kognitivt och socialt. Många elever behöver en individanpassad specialundervisning där förberedelsen är mycket viktig.

Undervisningsmiljön

Undervisningsmiljön är mycket varierad. På vissa skyddade boenden har Lärteamet tillgång till ett stående rum, i andra erbjuds olika rum vid olika tillfällen vilket medför att det tar tid att skapa en lärandemiljö inför varje lektionstillfälle samt tid att plocka undan allt material efteråt. På vissa boenden måste teamet ta hänsyn till olika rutiner, möten och aktiviteter som boendet bedriver. Det kan till exempel handla om att eleverna har småsyskon som har möjlighet att få två timmars förskoleverksamhet cirka fyra gånger i veckan och önskar då att skoltiden är förlagd under samma tid för att möten med vårdnadshavaren ska underlättas. Detta försöker Lärteamet tillgodose så gott det går. På ett annat boende har teamet endast haft möjlighet till en lokal på förmiddagen under perioder oberoende av elevgrupp och elevantal vilket påverkade undervisningsmöjligheterna. Vissa lokaler där undervisning bedrivs saknar fönster ut och ventilationen har varit dålig, vilket också påverkat undervisningen.

På de större skyddade boendena behöver Lärteamets pedagoger ställtid mellan olika elevgrupper för att plocka undan och fram undervisningsmaterial. Lärteamet behöver ofta också förflytta sig mellan olika skyddade boenden under dagen för att undervisa olika elever på olika skyddade boenden/platser. Detta kan innebära att mycket tid går åt till att förflytta sig mellan boendena.

Undervisningstimmar

Utifrån hur Lärteamets verksamhet och förutsättningarna för undervisning ser ut idag undervisas i genomsnitt cirka 20 barn. Antalet barn som behöver undervisning på boendena varierar dock från vecka till vecka och kan vara allt från 8 till 25 barn per vecka. Det innebär uppskattningsvis att varje elev får fem till tio timmars enskild undervisning per vecka. När undervisning i grupp är möjlig blir det fler timmar per elev. Ofta är det inte möjligt med gruppundervisning för de elever som Lärteamet undervisar, bland annat eftersom många har ett utvecklingstrauma till följd av upprepat våld under en längre tid. Utbildningsförvaltningens bedömning i nuläget är att de allra flesta barnen får den undervisning de har möjlighet att tillgodogöra sig utifrån de förutsättningar som finns.

Skolgång och förskola efter skyddat boende

Om barnet ska byta skola efter vistelsen på det skyddade boendet, eller har haft undervisning av Lärteamet under tiden för vistelsen på det skyddade boendet, ska rektor på barnets ordinarie skola alternativt utbildningsförvaltningen säkerställa att barnet utan onödigt dröjsmål får en skolplacering i ordinarie skola efter skyddat boende. Detta görs helst genom att stödja vårdnadshavaren med att ordna en skolplacering i ordinarie skola innan placeringen upphör. Uppdraget att stödja vårdnadshavaren kan också utföras av det skyddade boendet. Ansvarig socialsekreterare inom barn och unga ansvarar då för att följa upp att så har skett innan vistelsen upphör.

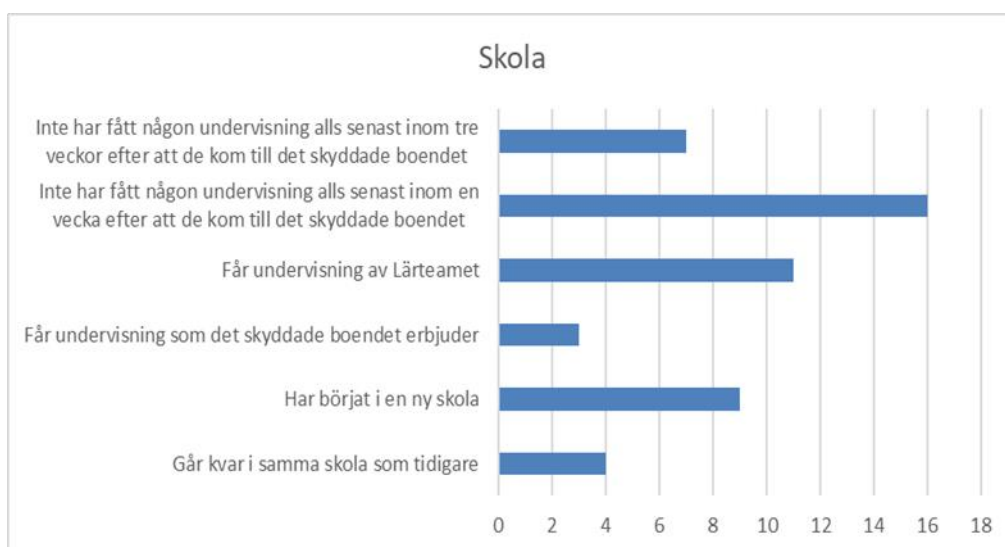
Likaså om barnet ska byta förskola efter vistelsen på det skyddade boendet, eller har deltagit i pedagogisk verksamhet på boendet, ska ansvarig socialsekreterare inom barn och unga bevaka att barnet utan onödigt dröjsmål får plats i en ordinarie förskola. Detta görs genom att stödja vårdnadshavaren med att ordna en förskoleplats i ordinarie förskola innan placeringen upphör. Uppdraget att stödja vårdnadshavaren kan också utföras av det skyddade boendet. Ansvarig socialsekreterare ansvarar då för att följa upp att så har skett innan placeringen upphör.

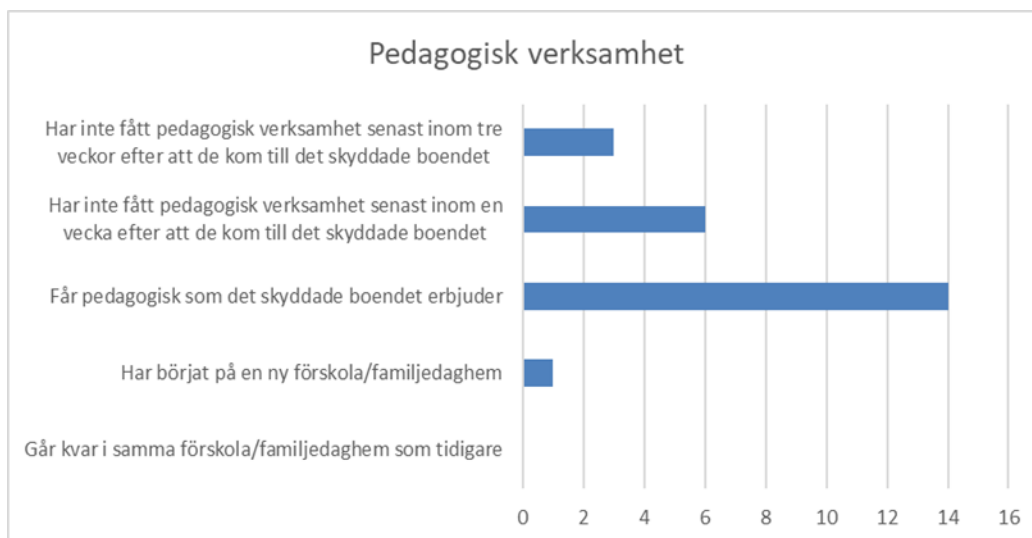
Uppföljning av skola och förskola för barn och unga i skyddat boende

Sedan 2018 har barns skolgång på skyddat boende följts upp av socialförvaltningen i en årlig enkät. Den ska mäta det antal barn och unga som har fått någon form av undervisning senast en vecka efter placering samt de som inte fått det. Enkäten gäller även ungdomar som är placerade i ett skyddat boende utifrån eget skyddsbehov på grund av hedersrelaterat våld och förtryck. Rapportering har gjorts på samtliga barn och unga som vistas i skyddat boende någon gång under perioden 1 oktober - 30 november. År 2018 besvarade endast sex stadsdelsförvaltningar enkäten men 2019 svarade 13 stadsdelsförvaltningar.

Enkät svar barns skola och förskola i skyddat boende

Staplarna nedan visar antalet barn som fått undervisning i skola, av Lärteamet eller direkt av det skyddade boendet under mätperioden 1 oktober – 30 november 2019. Den visar också hur många barn som inte fått undervisning alls inom en vecka respektive inom tre veckor. Samma barn kan ibland återfinnas i flera staplar, till exempel om barnet inte fått undervisning inom en vecka men sedan fått undervisning av Lärteamet eller börjat i en ny skola. Av resultaten framkommer att det är 42 barn av totalt 74 barn som har fått någon form av undervisning eller pedagogisk verksamhet inom en vecka efter placering på skyddat boende.

I kommentarerna till enkätsvaren nämns som anledningar till att skolgång eller pedagogisk verksamhet dragit ut på tiden, under den angivna mätperioden, att familjen bytt skyddat boende. I något fall har det också handlat om byte av kommun och att kommunerna inte kommit överens rörande ny skola. I fråga om pedagogisk verksamhet har barnen i flera fall varit för unga för förskola.

Varför det i vissa fall dröjer innan skolgången kommer igång

Som syns i enkätsvaren ovan så tar det ibland längre tid än önskvärt innan någon form av undervisning kommer igång för barnet. Skälen till detta varierar. I några enstaka fall kan det bero på att barnets akuta mående omöjliggör undervisning. I andra fall är vistelsen på det skyddade boendet så kort att ingen skolgång hinner påbörjas. Det kan också handla om att den våldsutsatta föräldern själv är för traumatiserad för att klara av att ordna med barnets skolgång och att föräldern inte fått rätt stöd i detta eller att varken det skyddade boendet eller socialtjänsten har rutiner för att ta kontakt med Lärteamet. Byte av skola kräver enligt föräldrabalken båda vårdnadshavarnas samtycke om var barnet ska gå i skola. För barn som vistas i skyddat boende är det tillräckligt i vissa allvarliga situationer, att endast den ena vårdnadshavaren samtycker till byte av skola (Offentlighets- och sekretesslagen).

Orsakerna till att skyddade boenden ibland dröjer med att höra av sig till Lärteamet för att ordna med undervisning för ett medföljande barn kan enligt uppgift bero på att de inte vet ifall familjen kommer att stanna kvar på boendet eller att det finns andra oklarheter kring hotbild, heder eller finansiering. Annan orsak som uppges av boendena är att de har varit i färd med att byta lokal och därför valt att avvakta med att ta kontakt tills flytten är genomförd.

Lärteamet har inte möjlighet att erbjuda barnen undervisning inom en vecka om de inte har informerats omgående då vårdnadshavaren har placerats och har ett medföljande barn på skyddat boende. Om boendet har dröjt någon eller några dagar med att göra en anmälan till Lärteamet har även undervisningen fördröjts för dessa elever. Lärteamet behöver en vecka för organisation utifrån att de är schemalagda på flera boenden parallellt och planerar schemat veckovis.

Slutsatser

Barn som vistas i skyddat boende är i de allra flesta fall barn i kris och många av dem är traumatiserade av våldet som de har upplevt. Även om barnet i det skyddade boendet är fredat från fortsatta upplevelser av våld har barnet fått sitt hem, sina rutiner och sociala kontakter undanryckta. Att vistas i ett skyddat boende är en mycket speciell och ofta pressad situation där många barn måste göra avkall på nästan all för dem vanlig vardag. Isoleringen i det skyddade boendet påverkar också, särskilt för de lite äldre barnen. En del barn som Lärteamet undervisar förmedlar att de känner sig instängda och avskärmade från det vardagliga livet. De saknar livet med klasskompisar, fritidsintressen och andra sociala aktiviteter då de befinner sig på det skyddade boendet. Det visar sig tydligast bland barn i högstadiet och hos barn som vistas på skyddat boende under en längre period. Det är därför viktigt att barnen om möjligt återinskrivs i sina ordinarie skolor så snart det är möjligt, även om de bor kvar på det skyddade boendet. Framförallt gäller detta de äldre barnen som har större möjlighet att hålla sin egen sekretess inför klasskompisar.

Fortsatt arbete framåt med skolgång för barn på skyddat boende

Huvudfokus för skolgången för barn i skyddat boende ska vara att säkerställa barnets rätt till utbildning i någon form: fortsätta i hemskolan, byta till annan ordinarie skola eller erhålla undervisning från Lärteamet och att detta ska ske inom en vecka. Alla skolor behöver ha en förberedelse för hur barn som är traumatiserade av våld och som vistas, eller har vistats, på skyddat boende ska tas emot på bästa sätt för att stötta en fungerande skolgång.

Även om målet är att så många barn som möjligt ska kunna gå i en vanlig skola, så kommer behovet av Lärteamet att kvarstå för många barn där skyddsbehovet är stort. Lärteamet har hög kompetens både rörande barn som upplevt våld, de särskilda förutsättningar som råder på ett skyddat boende och det pedagogiska arbetssätt som krävs i dessa situationer. Likväl finns ändå utmaningar. En av dessa utmaningar är att lokaler för undervisningen på flera boenden är bristande, vilket gör det svårt att bedriva undervisning och det försvårar också för elevens koncentration. Bristen på ändamålsenliga lokaler gör att undervisningen ofta

konkurrerar med andra möten och aktiviteter som de skyddade boendena också använder samma lokaler till. Lokalfrågan är svårlöst då det i dagsläget inte krävs tillstånd för att ta emot barn i skyddat boende och det därför är svårt att ställa krav utifrån barnens behov. Skyddade boenden upphandlas inte, vilket gör att det inte heller finns möjlighet att ställa krav i ett övergripande avtal. Istället måste kraven ställas i den akuta situationen där en socialsekreterare letar ett skyddat boende som kan ta emot en familj, oftast redan samma dag. Möjligheterna varierar därmed beroende på hur platstillgången ser ut just den aktuella dagen. En annan svårighet är att Lärteamet inte kontaktas av vare sig socialtjänsten eller det skyddade boendet omedelbart när det kommer ett barn som har behov av den slags undervisning. För att tydliggöra ansvaret för att Lärteamet snarast kontaktas när barnets skolgång inte kan ordnas via ordinarie skola, föreslås att ansvaret läggs på utredande socialtjänstsekreterare inom enheten för barn och unga.

Utbildningsförvaltningens bedömning i nuläget är att de allra flesta barnen får den undervisning från Lärteamet som de har möjlighet att tillgodogöra sig utifrån de förutsättningar som finns.

Samverkansformer mellan berörda enheter inom socialtjänsten behöver ytterligare tydliggöras och förstärkas. Detta föreslås ske genom att löpande lyfta frågan i chefsnätverken både för RVT och barn och unga samt att uppmuntra till ett tätt samarbete mellan RVT och barn- och ungdomsenheterna.

De föreslagna förtydligande bestämmelserna om rätten till skolgång som föreslås i departementspromemorian ”Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång” (Ds 2020:16) ökar likvärdigheten i fråga om rätten till utbildning för elever i skyddat boende och hem för vård eller boende. Socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen kommer följa utvecklingen nogsamt av vad som händer med de förslag som läggs fram i promemorian.

Stöd till barn, unga och vuxna under och efter placering i skyddat boende

Utvecklat stöd till barn och vuxna i den akuta fasen

Stockholms stads socialjour har sedan årsskiftet arbetat med det så kallade Islandsprojektet. Projektet har tagits till Sverige av Göteborgs stad som arbetat med det sedan 2016. Syftet med projektet är att utveckla och förbättra processerna och samverkan på operativ nivå mellan socialjour, socialtjänst, polis, åklagare samt hälso- och sjukvård i den akuta fasen i arbetet med våldsutsatta vuxna och barn som bevittnat eller upplevt våld samt att stärka

kopplingen och överlämningen till den ordinarie socialtjänsten. En central del i modellen är att polisen alltid kontaktar socialtjänsten när de åker ut på larm på grund av våld i nära relationer och det finns barn med i familjebilden, så att socialtjänsten kan göra en risk- och skyddsbedömning i den akuta situationen. Vid varje fall då det finns barn i familjen inleds utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

Socialjouren genomför i år en förstudie där man undersöker möjligheterna att implementera modellen i Stockholm stad från och med årsskiftet i samverkan med polis, åklagare och Region Stockholm. Förstudien kommer att pågå till årets slut och därefter står man inför att starta upp det operativa arbetet tillsammans med ett par stadsdelsförvaltningar, polis, åklagare och sex särskilt utvalda vårdcentraler.

Stöd under tiden för vistelse på skyddat boendet

Barn har ett stort behov av att förstå sitt sammanhang, få svar på frågor om vad som händer med familjen, med pappan och varför barnet vistas på skyddat boende. Att informera barnet är ett ansvar för vårdnadshavaren och ansvarig socialsekreterare inom barn och unga, men barnet kan också behöva en särskilt utsedd kontaktperson på boendet att tala med. Kontaktpersonen i boendet ska kunna prata med barnet om vad hen varit med om och om vad som kommer att hända i framtiden men också kunna aktivera barnet. För att barnet ska kunna delta i egna träffar med kontaktpersonen har barnet också behov av att se att den förälder hen vistas med på boendet, vanligen mamman, också får stöd. För barnets skull behöver mamman stärkas i sin roll både som förälder och som vuxen. Barnet och föräldern har behov av krisbearbetning och kvalificerade stödsamtal under vistelsen på boendet. Barnet kan i vissa fall ha behov av att träffa den förälder som är våldsutövare och då görs en bedömning av om barnet kan göra det utan att själv utsättas för risker eller att det skyddade boendets adress röjs. Både barn och vuxna har stort behov av att samarbetet mellan socialtjänsten och det skyddade boendet samt mellan socialtjänstens olika enheter fungerar väl. Det skulle exempelvis underlätta om socialsekreteraren inom barn och unga som utreder barnets behov av skydd eller stöd, handläggaren inom relationsvårdsteamet som ansvarar för placeringen av föräldern och försörjningsstödsenheten, i de fall där det finns ekonomiska svårigheter, kunde komma tillsammans till det skyddade boendet på ett uppstartsmöte. På så sätt skulle barn och förälder slippa berätta sin historia flera gånger för olika handläggare inom socialtjänsten.

I intervju med medarbetare på Kruton, stadens skyddade boende för unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, framkommer att Krutons kollektiva skyddade boende endast vänder sig till unga kvinnor i åldern 16 – 25 år. Detta är en brist då även unga män kan behöva denna insats. Som det ser ut idag får de unga män som är i behov av kollektivt skyddat boende placeras på stadens akutboenden som har blandade målgrupper. På dessa boenden finns heller ingen

specifik kunskap om våldsutsatthet och hedersrelaterat våld och förtryck. Kruton tillhandahåller också skyddslägenheter för unga personer från 18 år och där är också män välkomna. Kruton uppfattar också ett behov av ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck bland socialsekreterare som handlägger dessa ärenden. Kunskapen har ökat men behöver öka ytterligare.

Stöd efter avslutad placering på skyddat boende

Behovet av bostad är mycket stort när barn, unga och vuxna flyttar ut från skyddat boende eller från skyddslägenhet. Saknas bostad är det svårt för inblandade parter att komma vidare i sin process med att skapa ett självständigt liv. Det är inte ovanligt att den våldsutsatta föräldern går tillbaka till förövaren därför att hen uppfattar att bostadssituationen inte går att lösa.

Det stöd som kan erbjudas från socialtjänsten efter vistelsen i skyddat boende är oftast i form av öppenvårdsinsatser. Insatserna kan rikta sig både till barnet/den unge, den våldsutsatta föräldern och/eller våldsutövaren.

I arbetet med öppenvårdsinsatser för barn och unga ska skolgången alltid finnas med som en del av stödet. Fokus på skolgången behöver finnas redan under utredningsfasen och sedan föras vidare till den verksamhet som kommer att utföra öppenvårdsinsatser efter vistelsen på det skyddade boendet. För att insatser ska kunna bidra till en stabilare skolgång krävs att barnets eller den unges skolgång uppmärksammas under hela tiden för öppenvårdsinsatsen.

Barn och vuxna kan behöva fortsatt samtalskontakt och det är därför av vikt att sådant erbjuds efter avslutad placering på det skyddade boendet. Mamman kan behöva fortsatt stöd i sin föräldraroll och som vuxen med att hålla riktningen i sitt och barnets liv fritt från våld. Det allra bästa är om en samtalskontakt med stadsdelsförvaltningens öppenvård kan inledas redan när mamma och barn vistas på det skyddade boendet så att kontakten är etablerad när placeringen avslutas. Ett vanligt scenario är dock att förälder och barn flyttar till ett tillfälligt boende, exempelvis en jourlägenhet, i en annan stadsdel, ibland långt ifrån den ursprungliga, efter avslutad placering. Detta innebär långa resor för den personal i öppenvård som ska ge stödet. Öppenvårdsenheterna i ansvarig stadsdelsförvaltning har oftast begränsade möjlighet att lägga ner tid på långa resor för att tillhandahålla adekvat stöd. Öppenvården i den stadsdelsförvaltning där jourlägenheten är belägen kan å sin sida inte aktualisera ett ärende då den enskilde inte kan vara aktuell i två stadsdelsförvaltningar samtidigt. Ett sätt att eventuellt kunna lösa behovet av stöd i den stadsdelsförvaltning där familjen vistas, skulle kunna vara att denna stadsdelsförvaltning ger samtalsstöd på uppdrag av ansvarig stadsdelsförvaltning. Huruvida en sådan lösning är önskvärd och juridiskt möjlig att genomföra, skulle kunna utredas i särskild

ordning av socialförvaltningen i samverkan med stadsdelsförvaltningarna och juridiska avdelningen vid SLK.

Den vuxna personen har möjlighet att få stödsamtal, enskilt och i grupp, på något av stadens fyra Relationsvårdscentrum, RVC, beroende på var man bor. Dock är det långa väntetider till RVC och dessa verksamheter tar heller inte emot barn utifrån det uppdrag som RVC har idag.

När det gäller unga personer som är eller har varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck beskriver Kruton att deras ungdomar är i stort behov av en kontaktperson efter avslutad placering. Även Kruton efterfrågar ett större mått av flexibilitet när det gäller stadsdelsförvaltningarnas stöd till unga som på grund av hotbilden inte kan besöka och få stöd från öppenvården i sin gamla stadsdelsförvaltning. Kruton har vidare uppfattat att den unges föräldrar kan behöva stöd i sin föräldraroll och utbildning om barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen, utan att den unge själv ska behöva närvara vid samtalen.

Utvecklingsförslag

Utvecklingsförslag gällande skolgång för barn i skyddat boende och utvecklat stöd till barn, unga och vuxna under och efter placering i skyddat boende

- För att säkerställa alla barns rättighet till utbildning föreslås att ansvarig socialsekreterare inom barn och unga, inom ramen för utredningen av barnets behov av skydd eller stöd, ska stötta den våldsutsatta vårdnadshavaren och barnet med att tillse att barnet kan fullfölja sin skolgång under vistelsen i det skyddade boendet genom att fortsätta i sin ordinarie hemskola, byta skola eller vid behov omgående kontakta Lärteamet.
- Förslag att utreda behovet av ytterligare stärkt skydd och stöd för pojkar och unga män utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Förslag att ge utökad uppdrag till RVC att tillhandahålla stöd till barn som bevittnat eller upplevt våld i nära relationer.
- Förslag att utreda förutsättningarna för att mer flexibelt inom staden kunna tillhandahålla stöd i öppenvård från den stadsdelsförvaltning där barn, unga och vuxna vistas efter avslutad placering på skyddat boende.